

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-78-88

УДК 340.1

Т. І. ТАРАХОНИЧ,кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

ORCID: 0000-0002-1586-5088

ПРАВОТВОРЧІСТЬ: ЧИННИКИ ВПЛИВУ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Автор розглядає різні підходи до розуміння чинників впливу на процес правотворчості. На загальнотеоретичному рівні здійснено класифікацію чинників впливу на процес правотворчості. Запропоновано шляхи його вдосконалення, акцентується увага на необхідності оптимізації правотворчого процесу, необхідності проведення реформ тощо.

Ключові слова: правотворчість, правотворчий процес, чинники впливу, шляхи вдосконалення, правова реформа, оптимізація правотворчого процесу.

Tarakhonych Tetiana. Law-making: factors of influence and ways of improvement

The author considers various approaches to understanding the factors that influence the law-making process. On the general theoretical level, the classification of factors influencing the law-making process has been made. Ways of its improvement are proposed, and the following points are emphasized: the need to optimize the law-making process, the need to carry out reforms, etc.

Key words: law-making, law-making process, factors of influence, ways of improvement, legal reform, optimization of the law-making process.

Вступ. Нині українське суспільство та держава переживають складний історичний період власного розвитку, воєнні загрози кардинально вплинули на всі сфери суспільних відносин, у тому числі правову. Держава потерпає від значних матеріальних, ресурсних і людських втрат, порушуються права та свободи громадян, спостерігається різке падіння рівня життя населення, руйнування інфраструктури, нового змісту та якості набуває правова система загалом та правотворчий процес зокрема.

Зазначене вимагає посиленої уваги науковців до цих змін і вираженого, ґрунтовного підходу до правотворчості та правотворчого процесу. Поняття «правотворчість» є найбільш вивченим, усталеним в юридичній літературі та це не заважає науковій спільноті поглянути на нього з іншого боку, знайти ті аспекти, які ще не розглядалися чи були недостатньо вивченими і на які

* **Tarakhonych Tetiana**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer

вплинули реалії сьогодення. До таких проблем можна віднести чинники впливу на процес правотворчості, що відображають об'єктивні закономірності розвитку суспільства, держави, опосередковують поведінку суб'єктів суспільних відносин, а також тенденції розвитку правотворчості та шляхи її вдосконалення.

Постановка проблеми. В узагальненому вигляді розуміння чинників, що впливають на процес правотворчості, тенденцій її розвитку та вдосконалення доречно розглядати з таких позицій:

1. З урахуванням творчого надбання вчених щодо даної проблеми, її переосмислення та пошуку нових підходів до її вирішення з позицій сучасного розвитку юридичної науки.

2. Виокремлення закономірностей, що пов'язані з процесом правотворчості.

3. Здійснення загальнотеоретичної характеристики основних чинників впливу на процес правотворчості та тенденцій її розвитку.

Огляд літератури. Проблема правотворчості була та залишається актуальною у вітчизняній і зарубіжній юридичній науці. Особливого значення та ваги вона набуває в період воєнної агресії та необхідності внесення змін до нині діючих нормативно-правових актів, переосмислення тих чинників, які впливають на процес правотворчості та формування виваженої правотворчої політики. Проблема розуміння правотворчості, її закономірностей та особливостей отримала належне відображення в працях учених: М. С. Булкат, С. В. Бобровник, С. М. Гусарова, С. Д. Гусарева, Т. О. Дідича, Є. П. Євграфової, М. В. Кармаліти, О. І. Левченкова, О. Л. Львової, Л. А. Луць, С. І. Максимова, Л. О. Макаренко, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, О. В. Петришина, О. Ф. Скакун, О. В. Скрипнюка, С. О. Сунегіна, М. О. Теплока, О. І. Чаплик, О. І. Ющика, Ю. С. Шемшученка та ін.

У працях згаданих вчених правотворчість аналізується як на загальнотеоретичному рівні, так і з точки зору її практичного використання. На загальнотеоретичному рівні правотворчість загалом аналізується крізь призму правової доктрини, розуміння її особливостей, принципів та функцій. Так, Н. М. Пархоменко аналізувала особливості правотворчості в період воєнного стану¹. Ґрунтовний аналіз поняття, сутності, принципів правотворчості, її співвідношення з правоутворенням здійснював С. М. Гусаров². На деякі аспекти правової культури як фактору ефективності законотворчої діяльності звертала увагу Л. О. Макаренко³. Питання ефективності та якості законодавства, оптимізації діяльності комітетів Верховної Ради висвітлювала Н. М. Оніщенко⁴.

Наукові надбання вітчизняних і зарубіжних вчених роблять неоціненний внесок у розвиток юридичної науки та практики щодо даної проблеми. Проте реалії сьогодення спонукають до більш ґрунтовного вивчення на концептуальному рівні проблеми чинників впливу на процес правотворчості та шляхів її вдосконалення.

Метою та завданнями статті є з'ясування теоретичних основ розуміння сутності правотворчості, чинників впливу на процес правотворчості та шляхів її вдосконалення. Серед завдань, які необхідно вирішити, аналізуючи дану проблему, слід виокремити такі: загальнотеоретичне розуміння чинників впливу на процес правотворчості, їх класифікація та особливості, виокремлення та загальна характеристика шляхів вдосконалення правотворчості.

Виклад основного матеріалу. Не претендуючи на вичерпне висвітлення всіх можливих варіантів розуміння категорії «чинники впливу на процес правотворчості» та «шляхи вдосконалення правотворчого процесу», варто зазначити, що в науковій літературі сформувалося неоднозначне розуміння даних категорій.

У тлумачному словнику термін «чинник» розглядається як умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища тощо⁵. Вітчизняні вчені підкреслюють, що чинниками впливу на правотворчість слід вважати будь-які з них, що спонукають суб'єкта правотворчості до прийняття правових норм⁶.

На нашу думку, чинники впливу на процес правотворчості – це ті детермінанти, які тією чи іншою мірою впливають на процес правотворчості, можуть бути ключовими на певному етапі її здійснення чи набувати як доповнюючого, конструктивного, так і деструктивного характеру.

Чинники впливу на процес правотворчості можна класифікувати за різними критеріями. Залежно від значущості в процесі правотворчості вони можуть бути основні та додаткові. Звернемо увагу на найважливіші з них, враховуючи реалії сьогодення.

На нашу думку, до основних чинників слід віднести такі з них, як: введення в державі воєнного стану, що потребує прийняття непопулярних, але водночас необхідних рішень, відсутність механізму забезпечення міжнародного миру та безпеки, виклики та загрози інформаційній безпеці тощо.

Серед зазначених чинників першочергове значення мають воєнні загрози. Запровадження воєнного стану в Україні суттєво вплинуло на всі сфери діяльності держави та суспільства, проведення реформ, сам правотворчий процес загалом. У цих умовах змінюється та набуває нового змісту діяльність правотворчих органів, вона вимагає концентрації уваги на важливих проблемах сьогодення, швидких темпів прийняття рішень, обґрунтованості та виваженості щодо спірних питань, максимальної згуртованості та професіоналізму. Правотворчість під час воєнного стану набуває нового змісту та значення, її результатом стали підготовка та прийняття низки нормативно-правових актів надзвичайного характеру, спрямованих на зміну та впорядкування цілого ряду найважливіших суспільних відносин. З огляду на зазначене Н. М. Пархоменко підкреслює, що у воєнний період «змін і доповнень зазнало майже все чинне законодавство у сфері державного управління, трудових, сімейних, освітніх, податкових, фінансових, бюджетних, господарських та ін. відносин. Зокрема, почали запроваджуватися комплексні зміни до законодавства та державних програм, спрямованих на забезпечення прав і свобод громадян, підтримку

української економіки (дерегуляція, лібералізація та посилення державної підтримки бізнесу); організацію трудових відносин; навчального процесу, податків і зборів; пенсійного забезпечення; розв'язання проблем, пов'язаних з публічними закупівлями, орендою майна та ін.»⁷.

Міжнародні та національні загрози потребують реагування та закріплення на законодавчому рівні засобів гарантування миру та безпеки не лише на національному, а й на міжнародному рівні, встановлення нових вимог не тільки до міжнародних організацій і міжнародного права загалом, а й до механізму гарантування міжнародного миру та безпеки.

Вітчизняні вчені зазначають, що «положення, які фіксують засоби гарантування міжнародного миру та безпеки, часто мають декларативний характер, не містять конкретних засобів, які б реально забезпечували дієвість механізму гарантування миру і безпеки; відсутній моніторинг впровадження принципу підтримки міжнародного миру та безпеки з прогнозуванням можливостей його порушень і застосування засобів запобігання. Важливою є і зміна концептуального бачення ролі та значущості міжнародних організацій, міжнародного права під кутом зору нових сучасних реалій. Низка положень щодо принципу підтримання міжнародного миру та безпеки у конкретних ситуаціях (зокрема в ході війни в Україні) виявилася не тільки недієвою та неефективною, а й створила умови для їх деформації з боку держави-агресора (РФ)»⁸.

Поряд з цим інформаційні чинники, виклики та загрози інформаційній безпеці впливають як на політику держави, так і на правотворчу діяльність. Так, В. М. Тарасюк виділяє глобальні та національні виклики інформаційній безпеці. До глобальних вчена відносить: «збільшення кількості глобальних дезінформаційних кампаній; <...> соціальні мережі як суб'єкти впливу в інформаційному просторі; недостатній рівень медіаграмотності (медіакультури) в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій. Національними викликами та загрозами визначені: інформаційний вплив Росії як держави-агресора на населення України; інформаційне домінування держави-агресора на тимчасово окупованих територіях України; обмежені можливості реагувати на дезінформаційні кампанії; несформованість системи стратегічних комунікацій; недосконалість регулювання відносин у сфері інформаційної діяльності та захисту професійної діяльності журналістів; спроби маніпуляції свідомістю громадян України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України; доступ до інформації на місцевому рівні; недостатній рівень інформаційної культури та медіаграмотності в суспільстві для протидії маніпулятивним та інформаційним впливам»⁹.

Зазначені проблеми спонукали до прийняття відповідних правових актів, які встановлюють гарантії забезпечення інформаційної безпеки, насамперед це рішення РНБО України «Про Стратегію інформаційної безпеки»¹⁰, що набуло чинності до моменту повномасштабного вторгнення країни-агресора. Цей нормативний документ має концептуальне значення та спрямований на

захист інформаційного простору держави від пропагандистського впливу, забезпечення вираженої інформаційної політики, формування консолідованої суспільної думки, медіаграмотності, вдумливого ставлення до інформації в соціальних мережах, формування морально-психологічного стану суспільства тощо.

У політиці держави, правотворчій діяльності інформаційна складова тісно взаємозв'язана із комунікативною. Вітчизняні вчені, аналізуючи комунікацію як певну категорію, зазначають, що «комунікація у державному управлінні – це специфічна діяльність, яка має чотири глобальних напрями: стратегічні комунікації; кризові комунікації; масові комунікації; міжособистісні комунікації. Всі вони реалізуються декількома шляхами: спілкування; е-технології для спілкування; урядовий зв'язок; закон як комунікації; PR-комунікація. Своєю чергою їх поділяють на дві площини: комунікації з громадськістю та комунікації в межах державно-адміністративної системи. Їх реалізація передбачає використання методів: пропаганди, переконуючої пропаганди, переконання, залучення, освіти, пояснення, роз'яснення, діалогу, медіації, інформування. PR-комунікація як діяльність реалізується з трьох позицій: з громадянами, з державними установами, із зацікавленими сторонами»¹¹.

Поряд із зазначеними чинниками, що впливають на процес правотворчості, слід відмітити тісний взаємозв'язок правових норм із іншими соціальними регуляторами, особливо моральними, а також з менталітетом та культурними традиціями нашої держави.

З огляду на зазначене С. О. Сунегін підкреслює, що «правові норми завжди закріплюють критерії морально негідної поведінки в контексті певних координат часу і простору. Саме тому одне із найскладніших завдань законодавця полягає у тому, щоб зміст правових норм набув оптимального морального змісту: з одного боку, закон не повинен відриватися від морального стану суспільства, а з другого – не потрібно свідомо занижувати його моральний рівень, оскільки місією права є не лише забезпечення належного рівня правопорядку в суспільстві, а й сприяння моральному розвитку суспільства»¹².

Слід погодитися з думкою вітчизняних науковців, що «право кожної країни обмежене певною культурою; по-друге, сильною версією соціальної тези, що утверджує детермінованість права соціальними джерелами; по-третє, виключення вимоги правильності з характеристики природи права (для позитивізму) та включенням внутрішнього зв'язку владного й ідеального вимірів права (для неопозитивістів)»¹³.

Про рівень законодавчої культури неодноразово наголошувала Л. О. Макаренко, підкреслюючи, що «правова культура виступає як система створених діяльністю суб'єктів права духовних цінностей, яка функціонує як форма (спосіб) здійснення прогресивного правового розвитку людини, людства та суспільних умов їхньої життєдіяльності. Специфіку правової культури становлять особливості суб'єкта і характер його діяльності, а саме, здійснення

суб'єктами права діянь, що забезпечують прогресивний правовий розвиток особистості в контексті правових цінностей як результатів цієї діяльності»¹⁴.

Високий рівень правової культури в суспільстві та державі впливає на якість та ефективність законодавства, його повноту та досконалість, також на професіоналізм самих суб'єктів правотворчості.

У цьому контексті, окрім зазначених, чинники впливу на процес правотворчості залежно від сфери дії можуть мати також політичний, економічний, соціальний та інший характер. Це свідчить про те, що не лише окремі чинники відіграють важливу роль у здійсненні правотворчої діяльності, а їх комплекс, вони взаємопов'язані між собою і наслідки їх впливу на процес правотворчості однаково важливі.

Чинники, які належать до додаткових, але не менш важливих, що пов'язані із забезпеченням належних умов для здійснення процесу правотворчості в період воєнного стану та миробудівництва, можуть мати як конструктивний, так і деструктивний характер. На жаль, у воєнний період ці чинники здебільшого набувають деструктивного характеру. Це насамперед неможливість внесення змін до Конституції у період воєнного стану, часові рамки у прийнятті нормативно-правових актів, що впливають на їх якість та ефективність, неможливість здійснення довгострокового планування правотворчої діяльності у зв'язку з війною та ризиками, що з нею пов'язані, ресурсоспроможність, що пов'язана із значними матеріальними та людськими затратами, які спрямовані на вирішення першочергових завдань, відтік професійних кадрів за кордон та переміщення всередині країни, недостатня раціоналізація діяльності правотворчих органів, зниження контролю в процесі правотворчості, неналежний рівень цифровізації правотворчої діяльності тощо.

У контексті зазначеного дослідження також акцентуємо увагу на основних шляхах удосконалення правотворчої діяльності. Насамперед серед них необхідно зазначити готовність суспільства, держави до продовження проведення реформ у найважливіших сферах суспільних відносин, бажання правотворчих органів здійснювати необхідні зміни з урахуванням інтересів та потреб різних суб'єктів, їх мотивованість тощо. Аналізуючи необхідність проведення правових реформ та їх якість, Н. М. Пархоменко підкреслює, що «правове забезпечення є одним із ключових складових проведення будь-яких реформ. Відповідно напрям розвитку права визначає прогрес у праві та соціальний прогрес загалом. При цьому необхідно зазначити, що еволюція права як удосконалення законодавства відбувається постійно, але, як свідчить практика державотворення, не завжди цей рух відбувається у прогресивному напрямі на засадах конструктивізму. Важливе значення при цьому має сутність пропонуваніх змін, які визначаються багатьма чинниками і насамперед розвитком законодавства, механізмів його удосконалення та реалізації, відповідно із суб'єктами, які здійснюють цю діяльність, їх рівнем правової культури, правової свідомості, правової освіти і т. п. З іншого боку, ефективність удосконалення правового регулювання залежить від змісту законодавства, від

міри відображення в ньому об'єктивних потреб людини, захисту її прав, свобод і законних інтересів, гармонійного розвитку особистості»¹⁵.

Таким чином, правотворча діяльність безпосередньо впливає на процеси реформування різних сфер суспільних відносин, оскільки приймаються відповідні норми права, які вносять певні зміни та доповнення до вже існуючих норм та забезпечують процеси реформування, гарантують стабільність основ державного та суспільного ладу, режим законності та правопорядку.

Слід погодитися з думкою Н. М. Батанової, що «правова реформа в Україні зумовлена необхідністю вдосконалення системи національного законодавства на принципах гідності, свободи, справедливості, верховенства права, забезпечення прав людини, створення дієвих механізмів їх захисту, реалізації принципів соціальної, правової та демократичної державності та поділу державної влади, розв'язання системних протиріч у сфері право-державотворення»¹⁶.

Стратегічним напрямом правової реформи в умовах повномасштабної збройної агресії РФ та післявоєнної відбудови повинно стати питання законодавчого забезпечення національної безпеки та оборони. Одним із стратегічних завдань правової реформи є також збереження та забезпечення територіальної цілісності української держави, її суверенітету. Поряд з цим перед правотворчими органами залишається цілий ряд питань щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, гарантування визначальної ролі Українського народу в конституюванні та функціонуванні усіх форм публічної влади, продовження реформування судової влади та місцевого самоврядування тощо.

Серед шляхів удосконалення правотворчості можна також зазначити процес оптимізації діяльності правотворчих органів. Насамперед звернемо увагу на розуміння терміна «оптимізація». Слід погодитися з думкою В. А. Дерещ, що «оптимізація – це комплекс заходів із підвищення ефективності та результативності функціонування системи»¹⁷. Вчена підкреслює, що результатом даного процесу є забезпечення ефективності та результативності в діяльності певних систем чи структур.

З огляду на зазначене ефективність – це показник, що характеризує співвідношення результативності діяльності та розміру ресурсів, витрачених для цього. Результативність характеризує діяльність з точки зору досягнення цілей, що були визначені¹⁸.

Таким чином, оптимізація – це певна форма змін в організації та діяльності відповідних структур, що має певну мету. Слід погодитися з думкою В. А. Дерещ, що вона близька за змістовим наповненням, але не тотожна до таких категорій, як: «реформування», «удосконалення», «модернізація» як форм проведення змін у системі центральних органів виконавчої влади¹⁹. Беззаперечним є факт, що ця форма змін є характерною і для правотворчих органів.

Звертаючи увагу на оптимізацію законодавчої діяльності Верховної Ради України в контексті підвищення інституційної спроможності комітетів

Верховної Ради України, Н. М. Оніщенко підкреслює необхідність зміни їх кількості та якості роботи. Поряд з цим вона зазначає, що «зареєстровані законопроекти зазвичай значно переважають кількість, яку парламент може розглянути протягом певного визначеного часу. Загальновідомим є й те, що більшість законопроектів пропонують зміни до чинного законодавства, а не оригінальні закони»²⁰.

Зазначені шляхи впливу на процес правотворчості не є вичерпними, сьогодні ставити перед суспільством та державою, їх органами та структурами, а також науковою спільнотою нові завдання, які потребують свого вирішення.

Висновки. Забезпечення ефективності та дієвості правотворчого процесу вимагає врахування обґрунтованих теорією та підтверджених практикою чинників, що на нього впливають. З огляду на реалії сьогодні ця проблема набуває і практичного значення, оскільки від виваженості правотворчого процесу залежить майбутнє нашої держави, її прогресивний розвиток та вдосконалення її інституцій.

Поділ чинників впливу на процес правотворчості на різновиди за різними критеріями є доволі умовним, оскільки вони тісно переплітаються, є взаємопов'язаними та взаємозалежними, наслідки їх впливу на процес правотворчості, комплексне правове регулювання однаково важливі.

Деякі чинники можуть відігравати першочергову роль і мати важливе значення у формуванні ефективної моделі комплексних правових утворень на певних етапах розвитку державності. В період воєнного стану та післявоєнної відбудови особливої ваги та першочергового значення набувають такі з них, як: запровадження воєнного стану, міжнародні та національні загрози, що потребують реагування і закріплення на законодавчому рівні засобів гарантування миру та безпеки. Також залежно від сфери дії чинники можуть мати політичний, економічний, соціальний та інший характер.

Шляхи вдосконалення процесу правотворчості – це комплекс заходів, які необхідно здійснити в напрямі забезпечення ефективності, дієвості, конструктивності даного процесу. Серед першочергових шляхів у напрямі до вдосконалення процесу правотворчості слід зазначити готовність суспільства, держави до продовження проведення реформ у найважливіших сферах суспільних відносин, бажання правотворчих органів здійснювати необхідні зміни з урахуванням інтересів та потреб різних суб'єктів, їх вмотивованість, оптимізація діяльності правотворчих органів тощо.

1. Пархоменко Н. М. Особливості правотворчої діяльності за умов воєнного стану. *Альманах права*. Актуальні проблеми правового розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови держави. Випуск 13. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 28–33. DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-4
2. Гусаров С. М. Поняття та сутність правотворчості в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 55–59.
3. Макаренко Л. О. Правова культура як фактор ефективності законотворчої діяльності. *Правова держава*. Вип. 33. Київ: Інститут

- держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 141–151. DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-141-151
- 4.** Оніщенко Н. М. Ефективність та якість законодавства у фокусі відбудови України. *Альманах права*. Актуальні проблеми правового розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови держави. Випуск 13. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 25. DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-3
- 5.** Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 10, 1979. С. 553.
- 6.** Старинський М. В. Проблеми та перспективи правового регулювання валютних відносин в Україні: монографія, Суми: Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2015. С. 261. (344 с.).
- 7.** Пархоменко Н. М. Особливості правотворчої діяльності за умов воєнного стану. *Альманах права*. Актуальні проблеми правового розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови держави. Вип. 13. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 29 (С. 28–33). DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-4
- 8.** Луць Л. А., Настасяк І. Ю. Механізм гарантування принципу підтримання міжнародного миру та безпеки діяльності. *Альманах права*. Актуальні проблеми правового розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови держави. Випуск 13. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 116. (С. 113–118). DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-17
- 9.** Тарасюк В. М. Стратегічні орієнтири інформаційної політики України в умовах зовнішньої агресії. *Правова держава*. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Вип. 33. С. 70. С. 70–82. DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-70-82.
- 10.** Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (дата звернення: 20.12.2022).
- 11.** Дудченко В. В., Пасечник О. В. Теоретичні засади міжнародно-правових механізмів комунікації держави. *Держава і право: Збірник наукових праць*. Юридичні і політичні науки. Випуск 92. Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2022. С. 20. (С. 15–25). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-92-15
- 12.** Сунегін С. О. Право і мораль: в контексті сучасних реалій. *Правова держава*. Вип. 33. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 193. (С. 186–197). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-186-197
- 13.** Кафарський В. І. Дуальна природа права: критичний вимір в період війни. *Держава і право: Збірник наукових праць*. Юридичні і політичні науки. Випуск 92. Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2022. С. 28–29. (С. 26–37). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-92-26
- 14.** Макаренко Л. О. Правова культура як фактор ефективності законотворчої діяльності. *Правова держава*. Вип. 33. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 143. (С. 141–151). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-141-151
- 15.** Пархоменко Н. М. Людиноцентризм як сутність діяльності держави. *Альманах права*. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади. Вип. 8. Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2017. С. 32. (С. 31–36).
- 16.** Батанова Н. М. Стратегічні напрями забезпечення правової реформи в Україні в умовах викликів сьогодення. *Альманах права*. Актуальні проблеми правового розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови держави. Вип. 13. Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 177. (С. 177–182). DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-28
- 17.** Дерещ В. А. Оптимізація як одна з форм змін у системі центральних органів виконавчої влади. *Правова держава*. Вип. 33. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 376–377. (С. 373–383). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-373-384
- 18.** Оганісян М. С., Ковтун Ю. Є. Концепт «оптимізація» в політико-управлінському дискурсі. *Теорія та практика державного управління*. 2019. Вип. 3. С. 47. (С. 44–53). URL: <http://nbuv.gov>

ua/UJRN/Trdu_2019_3_7. **19.** Дерещ В. А. Оптимізація як одна з форм змін у системі центральних органів виконавчої влади. *Правова держава*. Вип. 33. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 374. (С. 373–383). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-373-384. **20.** Оніщенко Н. М. Ефективність та якість законодавства у фокусі відбудови України. *Альманах права*. Актуальні проблеми правового розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови держави. Випуск 13. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 25 (С. 25–27). DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-3

Referenses

1. Parkhomenko N. M. Osoblyvosti pravotvorchoi diialnosti za umov voiennoho stanu. *Almanakh prava*. Aktualni problemy pravovoho rozvytku v umovakh viyny ta pisliavoiennoi vidbudovy derzhavy. Vypusk 13. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2022. S. 28–33 [ukr.]. **2.** Husarov S. M. Poniattia ta sutnist pravotvorchosti v Ukraini. *Pivdenoukrajnskyi pravnychyi chasopys*. 2015. № 2. S. 55–5 [ukr.]. **3.** Makarenko L. O. Pravova kultura yak faktor efektyvnosti zakonotvorchoi dyialnosti. *Pravova derzhava*. Vyp. 33. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2022. S. 141–151. DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-141-151 **4.** Onishchenko N. M. Efektyvnist ta yakist zakonodavstva u fokusi vidbudovy Ukrainy. *Almanakh prava*. Aktualni problemy pravovoho rozvytku v umovakh viiny ta pisliavoiennoi vidbudovy derzhavy. Vypusk 13. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2.022. S. 25. DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-3 [ukr.]. **5.** Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh. Kyiv: Naukova dumka. 1970–1980. T. 10, 1979. S. 553 [ukr.]. **6.** Starynskyi M. V. Problemy ta perspektyvy pravovoho rehuliuвання valiutnykh vidnosyn v Ukraini: monohrafiia, Sumy: Vydavnycho-vyrobnyche pidpryemstvo «Mriia», 2015. S. 261. (344 s.) [ukr.]. **7.** Parkhomenko N. M. Osoblyvosti pravotvorchoi diialnosti za umov voiennoho stanu. *Almanakh prava*. Aktualni problemy pravovoho rozvytku v umovakh viiny ta pisliavoiennoi vidbudovy derzhavy. Vyp.13. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2022. S. 29 (S. 28–33). DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-4 [ukr.]. **8.** Luts L. A., Nastasiak I. Yu. Mekhanizm harantuvannya pryntsyphu pidtrymanna mizhnarodnoho myru ta bezpeky diialnosti. *Almanakh prava*. Aktualni problemy pravovoho rozvytku v umovakh viiny ta pisliavoiennoi vidbudovy derzhavy. Vypusk 13. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2022. S. 116. (S. 11–118). DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-17 **9.** Tarasiuk V. M. Stratehichni orientyry informatsynoi polityky Ukrainy v umovakh zovnishnoi ahresii. *Pravova derzhava*. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. Vyp. 33. S. 70. S. 70–82. DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-70-82 [ukr.]. **10.** Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i obrony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14.09.2020 r. № 392/2020. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12) (data zvernennia: 20.12.2022) [ukr.]. **11.** Dudchenko V. V., Pasechnyk O. V. Teoretychni zasady mizhnarodno-pravovykh mekhanizmiv komunikatsii derzhavy. *Derzhava i pravo: Zbirnyk naukovykh prats*. Yurydychni i politychni nauky. Vypusk 92. In-t derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. Kyiv: Vyd-vo «Iurydychna dumka», 2022. S. 20. (S. 15–25). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-92-15 [ukr.]. **12.** Sumiehin S. O. Pravo i moral: v konteksti suchasnykh realii. *Pravova derzhava*. Vyp. 33. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. 2022. S. 193. (S. 186–197). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-186-197 [ukr.]. **13.** Kafarskyi V. I. Dualna pryroda prava: krytychnyi vymir v period viiny. *Derzhava i pravo: Zbirnyk naukovykh prats*. Yurydychni i politychni nauky. Vypusk 92. In-t derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. Kyiv: Vyd-vo «Iurydychna dumka», 2022. S. 28–29. (S. 26–37). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-92-26

[ukr.]. **14.** Makarenko L. O. Pravova kultura yak faktor efektyvnosti zakonotvorchoi diyalnosti. *Pravova derzhava*. Vyp. 33. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2022. S. 143. (S. 141–151). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-141-151 [ukr.]. **15.** Parkhomenko N. M. Liudynotsetryzm yak sutnist diialnosti derzhavy. *Almanakh prava. Liudynotsetryzm u pravi: teoretyko-prykladni zasady*. Vyp. 8. Kyiv: In-t derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2017. S. 32. (S. 31–36) [ukr.]. **16.** Batanova N. M. Stratehichni napriamy zabezpechennia pravovoi reformy v Ukraini v umovakh vykykiv sohodennia. *Almanakh prava. Aktualni problemy pravovoho rozvytku v umovakh viiny ta pislivoiennoi vidbudovy derzhavy*. Vypusk 13. Vyp. 13. Kyiv: In-t derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2022. S. 177. (S. 177–182). DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-28 [ukr.]. **17.** Derets V.A. Optyimizatsiia yak odna z form zmin u systemi tsentralnyz orhaniy vykonavchoi vlady. *Pravova derzhava*. Vyp. 33. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2022. S. 376–377. (S. 373–383). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-373-384 [ukr.]. **18.** Ohanisian M. S., Kovtun Yu. Ye. Kontsept «optyimizatsiia» u polityko-upravlinisku diskursi. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. 2019. Vyp. 3. S. 47. (S. 44–53). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2019_3_7 [ukr.]. **19.** Derets V. A. Optyimizatsiia yak odna z form zmin u systemi tsentralnyz orhaniy vykonavchoi vlady. *Pravova derzhava*. Vyp. 33. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2022. S. 374. (S. 373–383). DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-373-384 [ukr.]. **20.** Onishchenko N. M. Efektyvnist ta yakist zakonodavstva u fokusi vidbudovy Ukrainy. *Almanakh prava. Aktualni problemy pravovoho rozvytku v umovakh viiny ta pislivoiennoi vidbudovy derzhavy*. Vypusk 13. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2022. S. 25 (S. 25–27). DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-3 [ukr.].

Tarakhonych Tetiana. Law-making: factors of influence and ways of improvement

The author characterized the influencing factors and ways of improving the law-making process. It is specified that the factors influencing the law-making process are those determinants that influence the law-making process to some extent, can be key at a certain stage of its implementation, or acquire a complementary character, while having both a constructive and a destructive character.

It is emphasized that ensuring the efficiency and effectiveness of the law-making process requires taking into account factors that influence it, substantiated by theory and confirmed by practice. Given the realities of today, this problem acquires practical importance, since the future of our state, its progressive development and the improvement of its institutions depend on the efficiency and quality of the law-making process.

It is noted that the division of factors into varieties according to various criteria is quite conditional, since they are closely intertwined, interrelated, interdependent and affect the timeliness and quality of the law-making process. In this context, factors influencing social relations, depending on the sphere of action, can have a political, economic, social, informational, cultural, spiritual nature, etc.

The most relevant ways of improving the law-making process are also characterized. The readiness of society and the state to continue reforms in the most important spheres of social relations, the desire of law-making bodies to implement the necessary changes taking into account the interests and needs of various subjects, their motivation and the optimization of the activities of law-making bodies, etc are among the top priority ways to improve the law-making process.

Key words: law-making, law-making process, factors of influence, ways of improvement, legal reform, optimization of the law-making process.